

ÅRSMELDING

NAFKAM 2009

Innholdsfortegnelse

Refleksjoner over året som er gått.....	3
Virksomhetsidé, visjon, mål og strategi	5
Organisering.....	7
Regnskap 2009	8
Finansiering.....	8
Generelt om forskning på alternativ og komplementær behandling	8
Pågående forskningsprosjekter 2009.....	10
Samarbeid nasjonalt og internasjonalt	14
Undervisning, møter, kurs og konferanser.....	15
Rådgivning	16
Veiledning på norske høyskoler og universiteter	16
Informasjonsvirksomhet	16
Noen publikasjoner/artikler av NAFKAM forskere.....	17
Medieomtale av NAFKAM i 2009	19
Lokalt HMS-arbeid.....	19

Refleksjoner over året som er gått

Året 2009 var for NAFKAM et år som var preget av mange hyggelige faglige høydepunkter, men vil først og fremst huskes for Laila Launsøs tragiske bortgang. Laila Launsø var en av grunnpilarene i NAFKAM helt fra oppstarten og bidro til at vårt forskningsfelt fikk en flyving start i Norge. Vi vil alltid huske hennes skarpe hjerne, dynamiske pågåenhet og personlige omsorg. Hun har satt betydelige spor etter seg langt utover NAFKAMs grenser og vi vil fortsette i hennes støvler som altfor plutselig ble stående tomme. Midt i tragedien viste det seg imidlertid at hennes bidrag hadde vært så solide at forskningen ikke stoppet opp. Det var noen der til å nærme det videre.

Forskning

Som det fremgår av denne årsmeldingen spenner våre forskningsprosjekter fortsatt over et bredt spekter av tema. 2009 har vært et år hvor vi har publisert mye av vår forskning internasjonalt. Det kanskje største bidraget er publikasjonen av resultatene fra Acuflash-studien. Acuflash-studien var en studie som sammenlignet akupunktur og annen selvhjelp på hetetokter blant postmenopausale kvinner. I tillegg til å vise effekt av akupunktur etter 12 ukers behandling har det blitt publisert flere artikler når det gjelder andre aspekter av behandlingsopplevelsen. Det er i tillegg publisert data fra 12 måneders oppfølging. Det har vist seg at effekten av akupunktoren etter 12 måneder ikke var så sterk som umiddelbart etter forsøkets avslutning. I tillegg til denne større studien publiserte vi like før nyttår resultatene av vår studie på Natto som behandling for bentetthet eller lav bentetthet. Denne studien viste at tilskuddet av Natto i mye større dose enn anbefalt av importøren i Norge, ikke bidro til at endringen i bentettheten var forskjellig.

NAFKAM publiserte også, i samarbeid med en rekke internasjonale forskere, vårt spørreskjema om bruk av alternativ behandling som ble utviklet for noen år tilbake på Northern Lights workshop. Dette spørreskjemaet som har fått navnet I CAM Q har vakt internasjonal interesse, blitt oversatt til flere språk og brukes nå globalt for å kartlegge bruk av alternativ behandling. Agnete Kristoffersen publiserte også i 2009 data som viser at kreftpasienter med i utgangspunktet en dårlig prognose bruker alternativ behandling litt forskjellig fra kreftpasienter med utgangspunkt i en mye bedre prognose. I tillegg til disse litt større studiene har vi publisert en rekke mindre vitenskapelige arbeider, de fleste i samarbeid med internasjonale samarbeidspartnere.

Undervisning

Undervisningsaktivitetene ved NAFKAM har i 2009 fulgt samme mønster som tidligere år hvor hovedvekten har vært undervisning i grunnutdanning for medisinstudentene i Tromsø samt farmasistudenter og videreutdanning for kreftsykepleiere. I tillegg til dette har vi hatt enkeltstående undervisningsoppdrag i forbindelse med videre- og etterutdanning av helsepersonell og alternative behandlere.

På den internasjonale arenaen har NAFKAM i 2009 igjen avholdt sin Northern Lights workshop. I år hadde vi to temaer. Det ene var detaljplanlegging av Pathwaystudien, en større internasjonal studie om måling av bruk av alternativ behandling blant kreftpasienter med nydiagnostisert sykdom i bryst, prostata eller tykktarm. Det andre teamet vi hadde på denne workshopen var sikkerhet hvor vi samlet en rekke fremstående internasjonale eksperter på sikkerhet innen alternativ behandling. Gruppen arbeider nå med en oversikt over dette tema for internasjonal publisering, samt at man utvikler tekstene til et mulig call i det syvende

rammeprogrammet i EU. I tillegg til dette bidro NAFKAM aktivt med flere medarbeidere på den fjerde internasjonale konferansen i komplementærmedisinsk forskning i Minneapolis i USA. Vi hadde også en stand der hvor vi informerte om vår konferanse i 2010.

Vinjar Fønnebø
Direktør

Virksomhetsidé, visjon, mål og strategi

Virksomhetsidé

Nasjonalt forskningscenter innen komplementær og alternativ medisin (NAFKAM) skal bidra til forskningsaktivitet på fagområdet alternativ behandling i hele landet. I tillegg jobber senteret innen feltene undervisning, rådgivning, internasjonalt og nasjonalt samarbeid/nettverksbygging og informasjon.

Visjon

Kunnskapsbasert behandling – uansett hvor du velger å få den.

Formål

NAFKAM skal utvikle kunnskap om hva alternativ behandling kan bidra med for å lindre eller forkorte sykdommer, bedre livskvalitet, øke evne til mestring av sykdomssituasjoner og bedre uønskede sider ved sykdomsopplevelser.

Strategier

Målet skal oppnås gjennom forskning, rådgivning, undervisning, informasjon/formidling, kompetanseheving samt samarbeid med alternative behandlermiljøer.

Forskning

Egen forskningsvirksomhet

Forskning er NAFKAMs kjernevirksomhet.

NAFKAM skal stå for en bred forskningstilnærming til feltet alternativ behandling. NAFKAM skal vektlegge flerfaglig forskning, og forskningsaktiviteten skal omfatte medisinske, samfunnsvitenskapelige og humanistiske studier. Forskjellige forskningsdesign, inkludert kvantitative og kvalitative forskningsmetoder, skal benyttes og utvikles. Problemstillingene skal bestemme hvilke forskningsmetoder og tilnærminger som skal benyttes.

NAFKAM har utviklet en modell for utforskning av feltet alternativ behandling. Denne vil legges til grunn for NAFKAMs forskningsstrategi. Modellen omfatter blant annet følgende tilnærminger til forskningsfeltet:

- Utforske pasienters erfaringer med alternativ behandling, samt utvikle forståelse for sammenhenger mellom behandlingserfaringer og ulike kontekster som behandlingene inngår i
- Utforske det alternative behandlingsfeltet deskriptivt, dvs. hvem bruker hva, i hvilket omfang, mot hva og over hvor lang tid? Hvilke behandlingsformer finnes, og hva er bakgrunnen til utøvere?
- Utforske sikkerheten (bi-/skadevirkninger) ved alternativ behandling
- Utforske systemeffekten (helheten av behandlingspakken) ved alternativ behandling
- Utforske komponenteffekten, dvs. effekten av enkeltbestanddel(er) av behandlingspakken ved alternativ behandling
- Utforske mulige virkningsmekanismer ved alternativ behandling

Homøopati, akupunktur, soneterapi, healing og alternativ behandling ved alvorlig, livstruende sykdom vil være prioriterte forskningstema, men prioriteringen vil også innenfor rimelige grenser ta hensyn til personlige interesser hos den enkelte forsker/stipendiat.

NAFKAM ønsker å initiere forskning og rekruttere til forskning innen alternativ behandling. Dette skal gjøres ved blant annet forskning internt ved senteret, arrangementer av forskningskonferanser, samt rådgivning og veiledning overfor kandidater som ønsker å forske på området.

Samarbeid med forskningsmiljøer nasjonalt og internasjonalt

NAFKAM i forhold til resten av landet

For å knytte sammen relevante fagmiljøer ved andre universiteter og høyskoler i Norge, skal NAFKAM ta initiativ til å utvikle nettverks/satelittmodeller. NAFKAM vil i samarbeid med den enkelte institusjon finne lokale løsninger/modeller. NAFKAM skal i tillegg være orientert om, og om ønskelig, koordinere forskningsvirksomhet innen alternativ behandling i landet ellers. Dette organiseres ved regelmessig kontakt med andre forskningsmiljøer, og gjennomføring av regelmessige samlinger hvor forskere innen feltet kan møtes.

NAFKAM og internasjonale forskningsmiljøer

Norges organisering av forskning innen alternativ behandling gjør det naturlig at NAFKAM spiller en aktiv rolle i internasjonalt forskningssamarbeid. Hvis nødvendig, kan NAFKAM påta seg en ledende eller koordinerende rolle. Viktige samarbeidspartnere vil kunne være WHO, EU, NIH (NCCAM) eller større forskningssentra i utlandet. I tillegg til konkret forskningssamarbeid skal NAFKAM være aktiv på den internasjonale arena både når det gjelder organisasjoner, tidsskrifter og konferanser. NAFKAM skal kunne påta seg koordinering av internasjonalt forskningssamarbeid innen alternativ behandling som eventuelt er initiert av statlige helsemyndigheter.

Rådgivning

NAFKAM skal bistå med råd til statlige helsemyndigheter i spørsmål som omhandler alternativ behandling. NAFKAM skal også bistå med råd for utdanninger på universitets- og høyskolenivå når det gjelder eventuell etablering av studietilbud i og om alternative behandlingsmetoder.

NAFKAM kan bistå med råd til statlige myndigheter og til virksomheter som vurderer samarbeidsprosjekter mellom helsetjenesten og alternative behandlere og som gjøres til gjenstand for evaluering.

Undervisning

NAFKAM skal bidra til at undervisning om alternativ behandling blir en del av grunnutdanningen ved relevante fakulteter på universitetsnivå og ved helsefaglige utdanninger på høyskolene. NAFKAM kan selv forestå eller legge til rette for videre- og etterutdanningsopplegg for autorisert helsepersonell (for eksempel leger, sykepleiere, fysioterapeuter og ergoterapeuter) vedrørende alternativ behandling. NAFKAM skal forestå eller legge til rette for utdanning om forskningsmetodikk for alternative behandlere.

Informasjon

NAFKAM skal kontinuerlig synliggjøre sin virksomhet ved bruk av hjemmeside, presse/mediekontakt og annet utadrettet arbeid. NAFKAM skal arbeide for at tidsskrift som

har relevans for flerfaglig forskning innen forskningsfeltet komplementær og alternativ behandling (samfunnsvitenskapelig, humanistisk og medisinsk), blir tilgjengelig på BIBSYS og elektronisk, evt. fysisk på hvert av universitetsbibliotekene i landet.

Kompetanse/personellressurser

For å ivareta sine oppgaver må NAFKAM rekruttere forskere med ulik faglig bakgrunn. Alle som skal ha en forskerstilling ved NAFKAM må ha forskerkompetanse vurdert etter samme kriterier som ellers ved universitetet. Det er aktuelt å rekruttere forskere både med og uten alternativmedisinsk bakgrunn. I tillegg er avhengig NAFKAM av et kvalitativt godt administrativt støtteapparat.

Samarbeid med alternative behandlermiljø

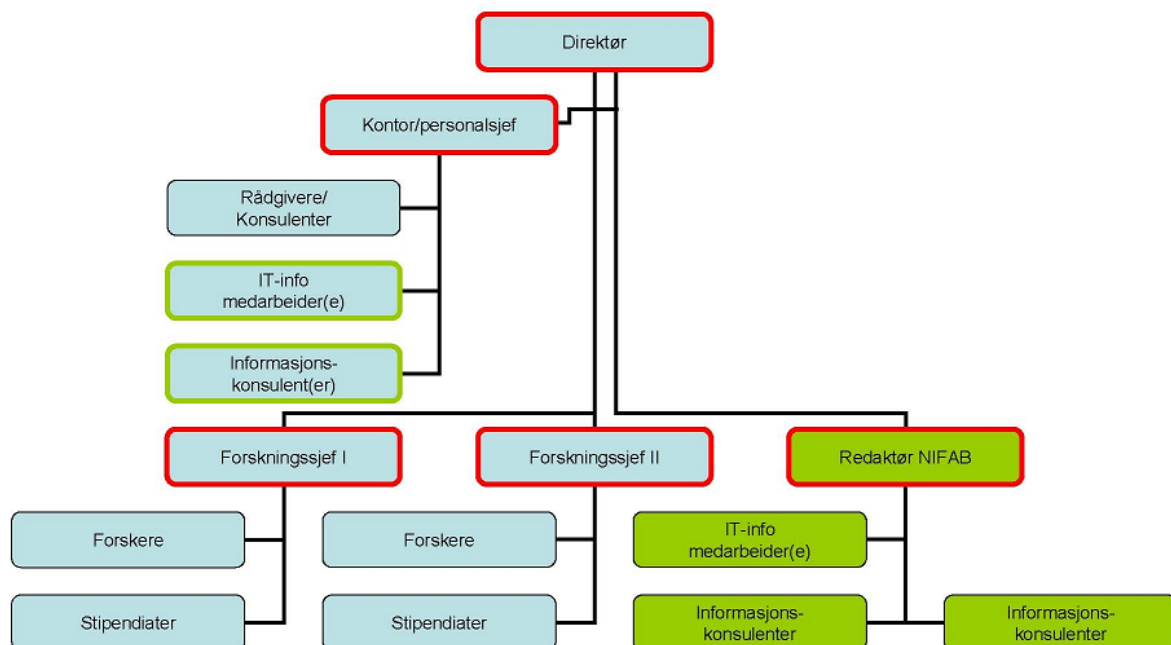
NAFKAM skal avholde kontaktmøter med arbeidsutvalget i SABORG hvert halvår.

Organisering

NAFKAM er tilknyttet Institutt for samfunnsmedisin (ISM) ved Det helsevitenskapelige fakultet. NAFKAM har sin egen faglige og administrative ledelse, mens ISM har det overordnede ansvaret. NAFKAM har i oppgave å drifte NIFAB, men NIFAB har faglig og redaksjonell uavhengig.

Ledergruppen består av direktør Vinjar Fønnebø, administrativ leder Laila J Salomonsen og redaktør Ola Lillenes.

Organisasjonskart NAFKAM/NIFAB:

Helgrønt indikerer NIFAB, blå med grønn ramme indikerer NAFKAM-medarbeidere som har kontor sammen med NIFAB. Rød ramme indikerer ledergruppen.

Regnskap 2009

NAFKAM hadde et totalforbruk i 2009 på rundt ca 16 mill. kr. Av dette finansierte HOD 7,43 mill. 1 093 121,20 var inngående prosjektsaldo fra 2006. I tillegg har NAFKAM finansiert sin aktivitet gjennom økonomiske midler fra Norsk Osteoporoseforening, Universitetet i Tromsø, Norges forskningsråd og ekstramidler fra Sosial- og helsedirektoratet.

Regnskap pr 31.12.2009

Regnskap 2009	HOD-konto	Andre prosjekter	Totalsum
Inntekter 2009	8 042 696,82	5 529 920,41	13 582 617,23
Utgifter 2009	8 063 993,54	2 693 908,40	10 757 901,94
Saldo 2009	- 21 296,72	2 846 012,01	2 824 715,29
Årsverk 2009	9,05	0,9	9,95

HOD = omfatter prosjektkonto A 5774 – Helse- og omsorgsdepartementet

Andre = omfatter prosjekter som for eksempel kurs/undervisning, konferanser, Northern Lights workshop, minnefond, Norge – Kina samarbeidet, amalgam og helse, CAM-cancer, ISCMR2010 samt Acuflysh studien mm.

Finansiering

Helse- og omsorgsdepartementet har ansvaret for basisfinansieringen av NAFKAM i henhold til overordnet avtale mellom HOD og Universitetet i Tromsø og årlige tildelingsbrev, og bærer som oppdragsgiver den økonomiske risiko for sentret.

Universitetet i Tromsø står i tillegg fritt til å søke om midler fra andre kilder for å finansiere oppgaver innenfor senterets oppgaveområde. Senteret kan videre utføre tidsbegrensede oppgaver for departementet eller underliggende etater finansiert med tilskuddsmidler.

Generelt om forskning på alternativ og komplementær behandling

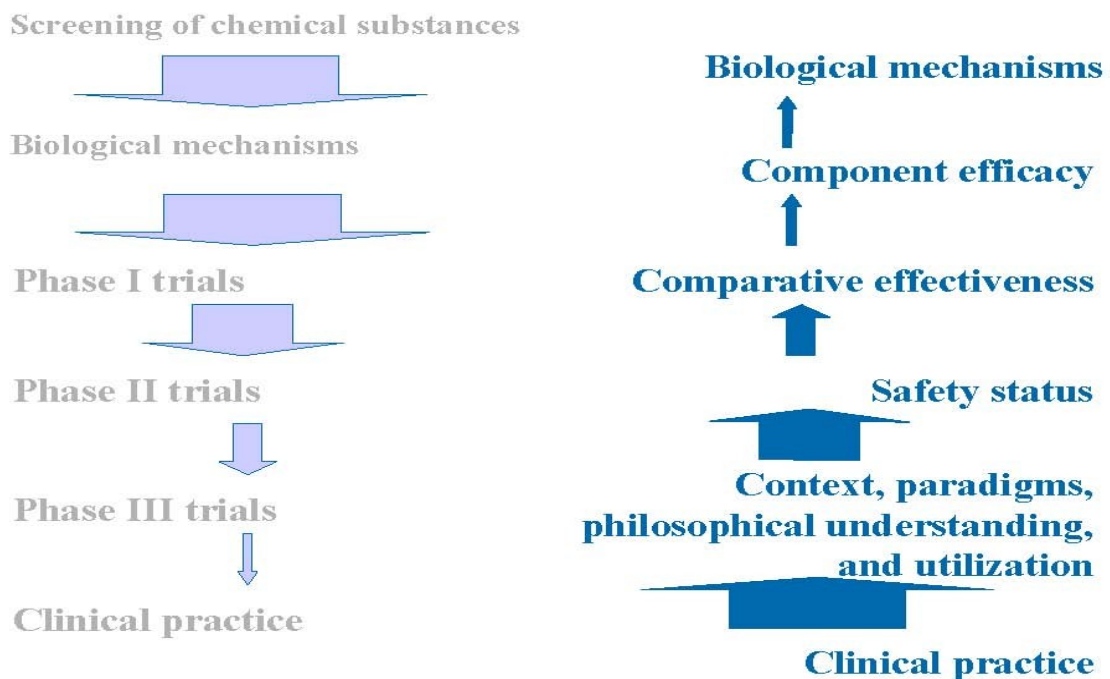
NAFKAM forsker på effekter, samt mangel på effekt og bivirkninger ved bruk av alternativ behandling. I tillegg forsker NAFKAM på alternativ behandling som sosialt og kulturelt fenomen. NAFKAM skal således vektlegge flerfaglig forskning og på landsbasis bidra til å initiere og rekruttere til forskning innen alternativ behandling.

Homøopati, akupunktur, soneterapi, healing og alternativ behandling ved alvorlig, livstruende sykdom er prioriterte forskningstema, men prioriteringen vil også innenfor rimelige grenser ta hensyn til personlige interesser hos den enkelte forsker/stipendiat (på lik linje med andre forskningsfelt).

Det skal benyttes og utvikles ulike forskningsdesign, med både kvantitative og kvalitative forskningsmetoder. Senteret har utviklet en egen modell for utforskning av feltet alternativ behandling som legges til grunn for vår forskningsstrategi. Forskning skal foregå innen både kontekstuell forståelse, sikkerhet/bivirkninger, systemeffekt, komponenteffekt og virkningsmekanisme.

Modell for utforskning av feltet alternativ behandling

Denne modellen viser to akser, den venstre aksen beskriver hvordan man forskningsmessig utvikler nye legemidler. Denne framgangsmåten har i mange år blitt ansett som den eneste riktige også for utforskning av alternativ behandling.

NAFKAM har imidlertid anbefalt aksene til høyre som normgivende for forskning på alternativ behandling. Dette skyldes det enkle faktum at alternativ behandling ikke har noen "portvokter" som kun slipper løs på markedet behandlinger som er grundig utforsket med hensyn til sikkerhet og effekt. Alternative behandlingsformer er ofte utbredt i befolkningen før forskere engang kjenner til deres eksistens. Det betyr at det er utbredt klinisk erfaring med behandlingsformene, pasienter har kjent på kroppen om behandlingsformene virker eller ikke. I en slik situasjon er det viktig at forskerne begynner i riktig ende.

Det første de må gjøre er å forstå feltet de skal utforske, dernest er det viktig å systematisk utforske mulige bi- og/eller skadevirkninger. Dette må gjøres systematisk siden slike uønskede virkninger trolig forekommer rimelig sjelden.

Når man så skal studere effekten av behandlingen, er det viktig å starte med å se på effekten av hele "behandlingspakken" før man ser på effekten av de enkelte deler av behandlingstilnærmingen. Alternative behandlingsformer er nemlig ofte sammensatt av en rekke komponenter som ikke nødvendigvis skal splittes opp i sine enkelte komponenter.

Det siste nivået i høyreaksen er utforskning av den biologiske mekanismen som kan forklare den eventuelle effekten.

Pågående forskningsprosjekter 2009

Komplementærmedisinsk behandling ved kreft – retrospektiv studie

I samarbeid med Kreftregisteret gjennomfører stipendiat Agnete E. Kristoffersen en studie av kreftpasienter med eksepsjonelt lang overlevelse med særlig vekt på bruk av komplementærmedisinsk behandling og andre ikke-medisinske faktorer. Hensikten med denne studien er å beskrive bruk av alternativ medisin blant mennesker som har levd minst fem år etter at de har fått diagnosen kreft og hvor de ved diagnosetidspunktet har hatt en forventet 5-årig overlevelse på enten under 20 eller mellom 40 og 60 prosent.

Samarbeidet har vært preget av underkapasitet ved Kreftregisteret, men alle dataene er nå kommet inn og analyse- og skrivearbeidet er i full gang. Kristoffersen har utviklet en ny modell for å angi om en person er bruker av alternativ medisin. Denne modellen er applisert på dataene fra overleverne. I tillegg er det skrevet en artikkel hvor man sammenligner bruk blant de to gruppene av overleverne. Begge disse artiklene er nå publisert i Journal of Complementary and Alternative Medicine. I tillegg arbeides det på en artikkel om bruk av alternativ medisin blant kreftoverleverne i undersøkelsen "Tromsø 5". Her blir kreftoverleverne sammenlignet med overleverne av hjerte-infarkt/angina pectoris og pasienter uten kreft. Sammen med ytterligere en artikkel vil dette utgjøre doktorgraden til Kristoffersen.

Bruk av alternativ behandling på sykehus i Skandinavia

I 2008/9 ble det gjennomført en studie om bruk av alternativ behandling ved norske sykehus. Resultatene fra den første delen av undersøkelsen blir publisert internasjonalt våren 2010. Prosjektet gjennomføres i et samarbeid med forskerne Søren La Cour og Lasse Skovgaard, KUFAB, DK, Vinjar Fønnebø og Lisbeth Nyborg, NAFKAM. Prosjektleder: Laila J. Salomonsen.

Utprøvinger av alternativ behandling innenfor helsevesenet i møte mellom helsepersonell og alternative behandlere

I løpet av de siste årene har det utviklet seg en økende interesse for alternativ behandling på sykehus i Norge og internasjonalt. I 2007 ble det gjennomført en utforskning av utprøvinger av alternativ behandling innenfor helsevesenet i møte mellom helsepersonell og alternative behandlere. Prosjektet er unikt i norsk og internasjonal sammenheng. Forskningsdesignet var en case-studie basert på flere datainnsamlingsmetoder: kvalitative intervju, observasjon, spørreskjema og dokumentarisk materiale. Prosjektet arbeidet med flere case, deriblant flere sykehusavdelinger ved UNN, Sykehus Østfold og Nordlandssykehuset Vesterålen.

Rapport fra første fase er utgitt: Utprøvinger av alternative behandling innenfor helsevesenet i møte mellom helsepersonell og alternative behandlere. Lisbeth Nyborg, Laila Launsø.

Universitetet i Tromsø: NAFKAM, Skriftserie nr. 5, 2008.

Akupunkturbehandling ved menopausale plager (Acuflash)

Studien er nå i slutfasen. Stipendiaten (Einar Borud) knyttet til prosjektet har levert inn avhandlingen for vurdering. Går alt som planlagt vil disputas finne sted april 2010. Totalt er det per dags dato publisert 8 artikler fra Acuflash-materialet.

Lindrende kreftbehandling

Xi Yuan sykehuset er i gang med sin studie knyttet til kolonkreft. Prosjektet har mottatt 1,5 millioner RMB fra the Ministry of Science and Technology. Jianping Liu og Terje Alræk gir forskningsfaglig bistand og følger opp arbeidet. Fra kinesisk side er det ønskelig å få tilgang til det norske registeret for colorectal cancer. NK-samarbeidet vil være behjelpelig med dette.

AKHS-studien (oppsummering på engelsk)

Placebo control in acupuncture research is challenging and difficult. The primary objective of the study is to explore a study design comparing stimulation by real acupuncture needle, sham acupuncture needle and laser. The research question is whether a patient is capable of discriminate different stimulation modality when studying acupuncture stimulation for nausea in early pregnancy. The study is planned as a pilot study including 20 women in each of the three study groups, all-together 60 pregnant women. Intervention will consist of standardised 15 minutes stimulation of acupuncture point pericardium 6 by, either two acupuncture needles, two sham acupuncture needle or two laser devices. All participating women are told that they will get different stimulation at an acupuncture point with potential effect on nausea. The women will record their daily symptoms during a 4 day run-in period, a 3 day intervention period, and thereafter a 4 day follow-up period after treatment in accordance with previous research methodology. In addition, the women will record how they experience the three different stimulations of acupuncture points. The results from the study could be important for planning of future studies where the blinding issue with regard to acupuncture is challenged.

Acubreast

Dette er en pilotstudie der formålet er å undersøke gjennomførbarheten av å gi akupunkturbehandling til kvinner som får cellegift i tidlig stadium av brystkreft for eventuelt å lindre plagsomme bivirkninger i forhold til behandling. Det samles inn både kvantitative og kvalitative data.

Holdninger til akupunktur blant medisinstudenter

Rapporten er ferdig og godkjent som 5. årsoppgave på medisinstudiet i Tromsø. Formålet med denne studien er å undersøke om medisinstudenter i Tromsø har endret holdninger til akupunktur de siste seksten år. Studien vil kunne få betydning for å vurdere integrering av alternativ og komplementær medisin i norsk medisnutdanning. Studien baserer seg på data fra samme spørreskjema utlevert i 1992, 1996, 2000 og 2004. I undersøkelsen spørres det om egenerfaring med akupunktur, syn på effekt og bivirkning og bruk av akupunktur som behandlende lege i framtida.

Eksepsjonelle sykdomsforløp ved bruk av komplementær og alternativ behandling

I 2002 begynte NAFKAM å utvikle et grunnlag for å etablere et register for systematisk og fortløpende registrering av eksepsjonelt gunstige og eksepsjonelt ugunstige sykdomsforløp etter bruk av komplementær og alternativ behandling (RESF).

Målet med registeret er å finne ut om forhold ved pasienten, behandlingen eller behandleren kan forklare at noen sykdomsforløp blir eksepsjonelt gode og andre eksepsjonelt dårlige. Årsrapporter kan lastes ned fra NAFKAMs nettside. Registeret er tilgjengelig i anonymisert form for forskere som ønsker å gjennomføre forskning på datamaterialet. Sammen med evidensbaserte forskningsresultater kan registrering og etterfølgende utforskning av eksepsjonelle sykdomsforløp utvikle kunnskap som kan brukes som beslutningsgrunnlag ved valg av behandlingsformer. Relevante målgrupper for denne kunnskapen er pasienter, pårørende, pasientforeninger, behandlere og politikere. Det har vært tid- og ressurskrevende å bygge opp prosjektets infrastruktur som omfatter blant annet registreringsprosedyrer og medisinske vurderinger. Et stadig revisjonsarbeid pågår på grunnlag av læringen som finner sted. I 2009 fikk RESF godkjenning for innsamling av historier fra pasienter bosatt i Sverige. Det var per 31.12.2009 registrert 296 pasienthistorier, 241 fra Norge, 54 fra Danmark og 1 fra Sverige. De største sykdomsgruppene er multippel sklerose (MS), kreft, myalgisk encefalopati/kronisk utmattelsessyndrom (ME/CFS), astma/allergi og amalgamlidelser. Der ble i 2009 sendt ut 59 registreringsskjemaer til pasienter som har henvendt seg til RESF, som ikke ble returnert innen årets utgang. Fire historier er registrert som worst-case (eksepsjonelt dårlige sykdomsforløp), resten er best-case (eksepsjonelt gode sykdomsforløp). Det arbeides med en rekke kommende publikasjoner på igangværende forskningsprosjekter og nye prosjekter er i gang. Et forskningsprosjekt knyttet til registeret som ikke er nevnt ellers i årsmeldingen: Patienters oppfattelse af årsag til sygdom og veje til helbredelse!
Prosjektansvarlig: Tove Elisabeth Kruse, cand. mag, ph.d., lektor, Roskilde
Universitetscenter, Roskilde, Danmark. Leder for RESF er Vinjar Fønnebo, koordinator er Brit J. Drageset.

Eksepsjonelle sykdomsforløp. Pasienten mellom ulike behandlingssystemer

Dette doktorgradsprosjektet er det første prosjektet som baserer seg på data fra Register for eksepsjonelle sykdomsforløp (RESF). Prosjektet ble påbegynt i 2006 og skal etter planen avsluttes i 2010. Forskeren er tatt opp som PhD-student ved Institutt for Sosiologi, Universitetet i Tromsø. Ett formål med prosjektet er å beskrive og analysere pasienters posisjon mellom ulike behandlingssystemer: deres erfaringer med det skolemedisinske systemet og deres valg og bruk av alternativ behandling. Et annet formål er å studere faktorer som bidrar til at pasientene beskriver sine sykdomsforløp som eksepsjonelle etter bruk av alternativ behandling. Prosjektet har en mixed methods design, med hovedvekt på kvalitativt innsamlet materiale i form av intervjuer med pasienter og leger, samt dokumentanalyse. 15 pasienter med kreftdiagnose og 11 pasienter med MS-diagnose er intervjuet, i tillegg til 10 leger tilknyttet disse pasientene. I tillegg inngår kvantitative data fra RESF's registreringsskjemaer. Prosjektet ledes av forsker og sosiolog Anita Salamonsen, NAFKAM.

Klinisk utprøving av Natto

Natto er et produkt fremstilt av kokte soyabønner tilsatt en bakteriekultur, og inneholder store mengder vitamin K2. Inntak av både soya og K2 er vist å ha sammenheng med høyere beintetthet. I de deler av Japan hvor man spiser dette daglig, har befolkningen lavere forekomst av brudd enn i andre deler av Japan. Flere studier fra Japan har også vist en positiv sammenheng mellom Natto og beintetthet. Interessante resultater i forhold til hjerte/kar sykdom er også publisert. Siden Norge har verdens høyeste bruddforekomst er det spesielt interessant å utforske Natto her i landet. I perioden like før og opp til fem år etter overgangsalder har kvinner et naturlig høyt beintap. På grunn av dette utvikler mange kvinner osteoporose (beinskjørhet) og økt bruddrisiko. Gjennom klinisk utprøving av Natto undersøker vi hvorvidt inntak av Natto i kapselform over et år bremser beintap og dermed forebygger osteoporose. 334 kvinner i alderen mellom 50 - 60 år som er i perioden 1-5 år etter

overgangsalderen, ble inkludert i studien som er gjennomført i samarbeid mellom NAFKAM, Universitetssykehuset i Nord-Norge (Tromsø) og Haukeland Universitetssykehus (Bergen). Studien, som ble støttet av Norsk Osteoporoseforening og Helse Nord, ble avsluttet i 2009.

Pathways - kreftpasienters behandlingsforløp

Å forstå kreftpasienters behandlingsforløp - en helhetlig beskrivelse av valg og resultat av skolemedisinske, komplementære og alternative behandlingstiltak hos kreftpasienter. Mange tverrsnittsstudier har sett på KAM (komplementær og alternativ medisin) bruk hos pasienter med kreft, men bare to studier har et longitudinelt design. Ingen studier har forsøkt å beskrive de komplekse og sammensatte behandlingsskemaene som mange kreftpasienter setter sammen. Vi planlegger en 5-årig longitudinell kohort studie som følger 5000 ny-diagnostiserte kreftpasienter. Datainnsamlingen tar sikte på månedlige registreringer av de behandlingstiltak som pasientene faktisk gjennomlever. I tillegg til tradisjonelle kliniske resultatmål vil pasienterfaringer/-evalueringer være viktige endepunkt. Målet er å avgjøre om det finnes behandlingsforløp som er mer gunstige enn andre.

Postoperativ kvalme og akupunktur/akupressur (oppsummering på engelsk)

Postoperative nausea and vomiting (PONV) remain a significant challenge in our practice. However, pharmaceutical prophylaxis can imply unpleasant adverse effects. It would therefore be appropriate to consider the use of non-pharmacological methods in preventing PONV. Acupuncture and acupressure are reported to be effective preventive treatment for PONV, and the adverse effects are minimal. Consequently, we will investigate if acupuncture and acupressure can be implemented as a supplementary to the ordinary treatment in children undergoing surgery for tonsillectomy and/or adenoidectomy. The study will also focus on the feasibility for acupuncture and acupressure in the operation theatre. The study will be performed at Lovisenberg Diaconal Hospital in Oslo. The study and inclusion/exclusion decisions are conducted after the 'intention-to-treat' principle. This is a collaborative study between Lovisenberg Diaconal Hospital, Oslo, and the National Research Centre of Complementary and Alternative Medicine (NAFKAM) at the University of Tromsø.

Videre utforskning av amalgamrelaterte helseplager

Bakgrunnen for prosjektet er at man ved Register for eksepsjonelle sykdomsforløp (RESF) som er etablert ved NAFKAM, har skjerpet oppmerksomheten overfor disse plager i og med at 23 pasienter inntil i dag har meldt inn eksepsjonelle sykdomsforløp som pasientene oppfatter som amalgamrelaterte helseplager etter bruk av alternativ behandling. Gjennom pasientinnberetninger til RESF har vi adgang til å utforske pasienters ervervede kunnskap og av behandleres erfaringer og refleksjoner er ift. amalgamrelaterte helseplager på tvers av sykdommer og mulighet for at gjennomføre medisinske vurderinger av sykdoms- og behandlingsforløp. Vi ser det som vesentlig å få utviklet et konsept for utforskning av pasient- og profesjonserfarte kunnskaper om amalgamrelaterte helseplager og innsatsmuligheter i samarbeid med odontologisk fagkompetanse. Formålet med videre utforskning er å innhente de kunnskaper pasienter og behandlere utvikler over tid vedrørende mulige amalgamrelaterte helseplager.

Samarbeid nasjonalt og internasjonalt

- Anita Salamonsen deltok i perioden 17.-20. april 2009 under et stipendopphold Schæffergården (Fondet for dansk-norsk samarbejde) for 5 norske og danske deltakere tilknyttet Register for eksepsjonelle sykdomsforløp (RESF).
- Jianping Liu, Vinjar Fønnebø og Terje Alræk har etablert sammen med senter for Distriktsmedisin UiT, representert ved Svein Steinert og Ivar Johannes Aaraas et nytt samarbeid med tittelen "Development of a Primary Care Model which Acknowledges Several Systems of Care in Norway and China". Dette prosjektet er knyttet til TKM og oppbygging av en primærhelsetjeneste i Kina. Prosjektet blir lagt til en fattig del av Kina, hvor helsetjenestetilbudet er dårlig. NK-samarbeidet har tatt initiativet til dette prosjektet ut fra at Helse- og omsorgsdepartementet har ønsket en vridning av samarbeidet i retning av mer vekt på primærhelsetjenesten/primærhelsereform i Kina.
- Chronic Fatigue Syndrom (CFS/ME): Terje Alræk har kontakt med kinesiske og koreanske forskere. Blant annet gjør de en systematisk oversikt over studier som er publisert i de to landene hvor behandlingen er tradisjonell kinesisk eller koreansk medisin gitt til pasienter med diagnosen CFS/ME.
- Akupunktur og leddgikt: Pasientene i pilotprosjektet Akupunktur og leddgikt ble invitert til en oppfølgende konsultasjon med revmatolog tre måneder etter avsluttet akupunkturbehandling (i mars 2008). Artikler er under utarbeidelse. Studien fikk omtale i bladet Revmatikeren.
- Sameline Grimsgaard har samarbeid med professor Terje Risberg ved Universitetssykhuset i Nord Norge
- Sameline Grimsgaard samarbeider med professor Kate Thomas, Complementary and Alternative Medicine Research, School of Healthcare, University of Leeds, UK og stipendiat Sarah Price, ved samme adresse.
- Sameline Grimsgaard er involvert i et nasjonalt samarbeid med professor Kirsti Malterud, institutt for samfunnsmedisinske fag, universitetet i Bergen, førsteamanuensis Catharina Wang, psykologisk institutt, UiT, professor Monika Martinussen, institutt for klinisk medisin, UiT, og stipendiat Marit Waaseth, ISM, UiT
- Sameline Grimsgaard er involvert i et internasjonalt samarbeid med professor Mats Hammar, Helseuniversitetet i Linköping, Sverige, og forsker Adrian White, Peninsula Medical school, Plymouth, UK
- Arne Johan Norheim og Vinjar Fønnebø deltok i utarbeidelse av en rapport om risikovurdering ved bruk av akupunktur hos dyr (http://www.vkm.no/eway/default.aspx?pid=277&trg=Content_6553&Content_6553=6187:1684122::0:6548:1::0:0).
- Anita Salamonsen var i perioden 17.-20. april 2009 på et stipendopphold Schæffergården (Fondet for dansk-norsk samarbejde) for 5 norske og danske deltakere tilknyttet Register for eksepsjonelle sykdomsforløp (RESF)
- Terje Alræk ble oppnevnt som fagkyndig av NOKUT i forbindelse med en søknad fra Bio Medicus om godkjenning av fagskoletilbud som akupunktør.
- BOK: Jianping Liu er sjefsredaktør. Qualitative Research Methodology in Evidence-Based Chinese Medicine (på kinesisk). Published by People's Medical Publishing House, Beijing. Sept 2009.

Undervisning, møter, kurs og konferanser

Ansatte på NAFKAM har deltatt/gitt forelesning på en rekke kurs, konferanser og møter i Norge og i utlandet (listen er ikke uttømmende):

- WHO Meeting on research in traditional medicine 30. mars – 2. april i Milano, Italia.
- BSA Medical Sociology Group 41st Annual Conference
- regional forskningskonferanse innen medisin og helse,
- Helse Nord Forskningskonferanse i mars 2009.
- International Congress in Medical Acupuncture, 29. – 31. mai, 2009, Thessaloniki, Hellas.
- North-American Conference on Complementary and Integrative Medicine (NACCIM) 12.-15. mai i Minneapolis, USA,
- MS-forbundet medlemsmøte i Tromsø, 05.05.2009.
- European Menopause Society (EMAS) i London mai 2009.
- Japanese Society of Oriental Medicine (JSOM), Tokyo, Japan 21. juni.
- Unifob Helse - forskningsmøte 9. september
- Scandinavian Research Seminar and Northern Lights Workshop I Tromsø 13. -30. september.
- "International Symposium for Acupuncture Research" Daejeon, Korea 23.-24. september
- Forskningsdagene i september 2009 i Tromsø.
- British Conference of Acupuncture and Oriental Medicine, Surrey UK, 12.09.2009.
- Research Training Summer School, Seminaris, Potsdam, Tyskland, 26.09.2009.
- CAM Special Session og var medfasilitator for to workshops om klinisk forskningsmetodologi ved 17th Cochrane Colloquium, Singapore 14. oktober.
- British Medical Acupuncture Society annual scientific meeting, Barcelona, 23/24. oktober 2009.
- "The fifth meetings of Directors' of WHO Collaborating Centers for Traditional Medicine", Melbourne, Australia 11.-14. november.
- Universitets- og Høgskolerådet sitt møte i Oslo 24. november som hadde temaet "Establishing of China Meeting Place".
- workshop Research Priorities on Role of Complementary Therapies in Musculoskeletal Diseases. Arthritis Research Campaign arc. 16/17th November, Chancellor's, Univ of Manchester UK.
- The 2nd European Congress on Integrative Medicine, Berlin
- "Forum for Evidence-Based Medicine in Traditional Medicine" ved the Korea Institute of Oriental Medicine, Daejeon, Korea om "Evidence-based medicine in traditional Chinese medicine" 8. desember 2009.
- WHO Consultation Meeting on the Management of Viral Hepatitis in Beijing, China 21. desember.
- University of Macau, Macau, China 4. desember.
- Farmasi 4-års studenter ved det helsevitenskapelige fakultet, UiT, 28.08.09.

Rådgivning

NAFKAM har en rådgivningsfunksjon mot statlige helsemyndigheter innen feltet alternativ behandling. Senteret driver også rådgivning og veiledning overfor kandidater som ønsker å forske på området, samt alternative utøvere. I tillegg bistår vi med råd for utdanninger på universitets- og høghskolenivå med hensyn til eventuell etablering av studietilbud, og virksomheter som vurderer samarbeidsprosjekter mellom helsetjenesten og alternative behandlere og som gjøres til gjenstand for evaluering.

Veiledning på norske høyskoler og universiteter

- Jianping Liu har veiledet en masterstudent, Trine Stub. Masteroppgaven hennes er fullført og har tittelen: "Acupuncture for depression: an overview of systematic reviews and randomized clinical trials".
- Terje Alræk og Jianping Liu veiledet medisinstudentene (Tromsø) Amund Evensen og Karsten H Simonsen i oppgaven "Kan akupunktur påvirke motilitet i mage-tarm?" (valgfri periode 2. studieår).
- Terje Alræk og Jianping Liu har startet veiledning av medisinstudentene (Tromsø) Morten Pedersen og Catrine D Rafaelsen. Oppgaven de vil skrive er "Akupunkturbehandling av Bells parese" (valgfri periode 2. studieår).
- Terje Alræk er oppnevnt som veileder for medicin- og forskerlinjestudent (UiB) Xi Hu Ni.

Informasjonsvirksomhet

NAFKAMs informasjonsarbeid

NAFKAM anser nettverksbygging og informasjonsarbeid som en sentral og viktig del av vår virksomhet. Som forutgående år, var senteret også i 2009 aktiv på dette området.

NAFKAM avholdt jevnlig faste møter med ulike institusjoner, arrangerte seminarer og deltok på konferanser. NAFKAM-ansatte var synlige i den offentlige debatt på temaer som gjaldt forskning innen komplementær og alternativ behandling

NAFKAM driver også informasjonsvirksomhet gjennom hjemmesidene (www.nafkam.no) og presse-/mediakontakt. Informasjon om publisert forskning nasjonalt/internasjonalt og pågående prosjekter ved NAFKAM er lagt ut på senterets hjemmesider. Vi foretar fortløpende oppdateringer og tilføyelser av senterets aktiviteter og prosjekter på disse sidene.

NAFKAM fortsatte arbeidet med å få flere tidsskrifter innen feltet alternativ og komplementær behandling tilgjengelige på MUNIN, BIBSYS og elektronisk, evt. fysisk, på universitetsbibliotekene.

Tjeneste for medieovervåkning av NAFKAM og feltet alternativ behandling ble videreført i 2009. Denne gir oss et godt grunnlag for å holde oss orientert om feltet i både den nasjonale og internasjonale medie verden.

Noen publikasjoner/artikler av NAFKAM forskere

Borud EK, Alræk T, White A, Grimsgaard S. The acupuncture treatment for postmenopausal hot flushes (ACUFLASH) study: Traditional Chinese medicine diagnoses and acupuncture points used, and their relation to the treatment response. *Acupuncture in Medicine*, 2009.

Norheim AJ. Komplementær og alternative medisin – en innføring for helsepersonell. Høyskoleforlaget 2009.

Fønnebø V, Launsø L. High use of complementary and alternative medicine inside and outside of the government-funded health care system in Norway. *J Altern Complement Med*. 2009 Oct;15(10):1061-6.

Knox KE, Fønnebø V, Falkenberg T. Emerging complementary and alternative medicine policy initiatives and the need for dialogue. *J Altern Complement Med*. 2009 Sep;15(9):959-62.

Borud EK, Alræk T, White A, Fønnebo V, Eggen AE, Hammar M, Astrand LL, Theodorsson E, Grimsgaard. The Acupuncture on Hot Flushes Among Menopausal Women (ACUFLASH) study, a randomized controlled trial. *Menopause*. 2009 May-Jun;16(3)

Paterson C, Baarts C, Launsø L, Verhoef MJ. Evaluating complex health interventions: a critical analysis of the 'outcomes' concept. *BMC Complement Altern Med*. 2009 Jun 18;9:18.

Lachance LL, Hawthorne V, Brien S, Hyland ME, Lewith GT, Verhoef MJ, Warber S, Zick S. Delphi-derived development of a common core for measuring complementary and alternative medicine prevalence. *J Altern Complement Med*. 2009 May;15(5):489-94.

Chen S, Flower A, Ritchie A, Liu J, Molassiotis A, Yu H, Lewith G. Oral Chinese herbal medicine (CHM) as an adjuvant treatment during chemotherapy for non-small cell lung cancer: A systematic review. *Lung Cancer*. 2009 Dec 16. [Epub ahead of print].

Cao H, Pan X, Li H, Liu J. Acupuncture for treatment of insomnia: a systematic review of randomized controlled trials. *J Altern Complement Med*. 2009 Nov;15(11):1171-86.

Tough EA, White A, Richards SH, Lord B, Campbell JL. Developing and validating a sham acupuncture needle. *Acupunct Med*. 2009 Sep;27(3):118-22.

Kuhn NJ, White A. The topography of lactose synthesis. 1975. *J Mammary Gland Biol Neoplasia*. 2009 Sep;14(3):213-20. Epub 2009 Aug 4.

Borud EK, Alraek T, White A, Grimsgaard AS. The acupuncture on hot flashes among menopausal women study: observational follow-up results at 6 and 12 months. *Menopause*. Epub ahead of print.

Quandt SA, Verhoef MJ, Arcury TA, Lewith GT, Steinsbekk A, Kristoffersen AE, Wahner-Roedler DL, Fønnebø V. Development of an international questionnaire to measure use of complementary and alternative medicine (I-CAM-Q). *J Altern Complement Med*. 2009, apr;15(4):331-9. PMID: 19388855 [PubMed - in process]

Borud EK, Martinussen M, Eggen AE, Grimsgaard S: The Women's Health Questionnaire (WHQ): a psychometric evaluation of the 36-item Norwegian version. *Scand J Psychol* 2009, 50: 183-189.

Kristoffersen AE, Fønnebø V, Norheim AJ. Do cancer patients with a poor prognosis use Complementary and Alternative Medicine more often than others? *Journal of Alternative and Complementary Medicine* 2009;Volum 15.(1) s. 35-40.

Liu JP, Gluud Christian, Koretz R. Chapter 7. Gastrointestinal Health. The ACP Evidence-based Guide to Complementary and Alternative Medicine. By Bradley P. Jacobs (editor), Katherine Gundling (editor). American College of Physicians. 1st edition (January 13, 2009).

Li X, Hu J, Wang X, Zhang H, Liu JP. Moxibustion and other acupuncture point stimulation methods to treat breech presentation: a systematic review of clinical trials. *Chin Med*. 2009 Feb 27;4:4.

Jianping Liu. What should we do with the growing amount of TCM research published in Chinese literature? *FACT* 2009;14(2):92-93

Jianping Liu. CAM-CANCER Evidence Summary. Chinese herbal medicine for advanced stage of pancreatic cancer (<http://www.cam-cancer.org/CAM-Summaries>).

Jianping Liu. CAM-CANCER Evidence Summary. Black Cohosh (<http://www.cam-cancer.org/CAM-Summaries>).

Yang AWH, Liu JP, Xue CCL. Chinese herbal medicine for allergic rhinitis (protocol). Cochrane Database of systematic Review 2009, issue 1. Art. no.: CD007643. DOI:10.1002/14651858.CD007643.

Zhang J, Liu JP. Introduction to NAFKAM. *Journal of Chinese Integrative Medicine* 2009;7(9):897-99. [in Chinese]

Alræk T, Malterud K. Acupuncture for hot flushes - a qualitative study. *Journal of complementary and alternative medicine*. The Journal of Alternative and Complementary Medicine, Volume: 15, Number: 2 Feb 2009.

Borud EK, Alraek T, Fønnebø V, Eggen AE, Hammar M et al. The acupuncture on hot flushes among menopausal women (ACUFLASH) study, a randomized controlled trial. *Menopause*. 2009, 16:484-493.

Waaseth M, Nakling M, Bakken K, Grimsgaard S. Use of dietary supplements and medication among postmenopausal women with vasomotor symptoms. CLIMACTERIC 2009; Early Online, 1-10.

Medieomtale av NAFKAM i 2009

NAFKAM ble i 2009 omtalt i ulike medier som aviser, radio og TV. Vi viser til et utvalg av medieomtalen:

- ”Akupunktur fungerer mot hodepine”. 22.01.2009, VG NETT
- ”Trenger du hjelp av en skytsengel?” 25.04.2009, www.aftenposten.no
- ”Ser ingen Snåsa-effekt”. 26.01.2009, www.aftenposten.no
- Isachsen V, Fønnebø V. NRK Spekter – Healing. 04.03.2009.
- ”Merker Snåsa-kaill-effekten”. 17.01.2009, Trønder-Avisa
- ”Akupunktur har ingen effekt”. 24.09.2009, www.nrk.no
- NRK Nordaførr. Debatt mellom Baard H. Borge og Vinjar Fønnebø.
- Vinjar Fønnebø. Lørdagsrevyen. NRK TV.01.02.2009.
- Grønset, E, Fønnebø V. NAFKAM. Gynkreftforeningens medlemsblad. 14.12.2009.
- Johansen V, Fønnebø V. RedaksjonEN debatt. NRK TV. 27.01.2009.
- Johansen V, Fønnebø V. RedaksjonEN debatt, NRKTV, 29.01.2009.
- Snåsamannen og forskning. Sunnmørsposten, 16.01.2009.
- Snåsamannen og forskning. Adresseavisen 20.01.2009.
- ”Alternativt i ti år”. 12.11.2009, NRK
- ”Kraftig alternativ interesse”. 25.02.2009, Dagens Medisin
- ”Ville ringt Snåsamannen igjen”. 27.01.2009, Nettavisen
- Snåsamannen og forskning. Venæs, Heidi; Fønnebø V. TV2, 16.01.2009.
- Forsker på uvanlige sykehistorier. Dagbladet, 13.02.2009.
- Fakta. Register for eksepsjonelle sykdomsforløp. Dagbladet, 13.02.2009.
- Ny modell for alternativ medisin. Dagbladet, 20.03.2009.
- Launsø, Laila. Forsker på uvanlige sykehistorier. Dagbladet 2009-02-13
- Arne Johan Norheim. ”Ensidig av Borge”. Harstad Tidene, 26.09.2009.

Lokalt HMS-arbeid

Internkontroll

NAFKAM arbeider med å lage en lokal tilpasningsplan.

Plassering av ansvar, klare ansvarsforhold

Direktøren har det overordnede HMS-ansvar. Praktisk ivaretagelse av HMS-ansvaret er delegert til administrativ leder.

Medarbeidersamtaler

Medarbeidersamtale ble gjennomført med alle medarbeiderne.